

Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

NOVEMBER 2020

Zorgen over buitenlandse inmenging

Het konvooi van de Turkse Minister Kaya wordt in 2017 tegengehouden in Rotterdam.
© debeeldunie.nl / David van Dam

Ongewenste Buitenlandse Inmenging (OBI) gericht op Nederlanders met een migratieachtergrond is sinds enkele decennia een nieuwe veiligheidsdreiging voor Nederland. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) waarschuwen in recente rapporten voor het groeiend

gevaar van OBI voor de Nederlandse samenleving.¹ De NCTV bestempelt OBI als een van Nederlands' negen belangrijkste veiligheidsdreigingen. Een recente interdepartementale kamerbrief stelt zelfs dat OBI leidt tot

* De auteurs zijn Mark Elchardus zeer erkentelijk voor zijn nauwe betrokkenheid bij het onderzoek. Tevens danken zij in het bijzonder André Krouwel en Tom Etienne van Kieskompas voor de dataverzameling.

1 Analistennetwerk Nationale Veiligheid, *Geïntegreerde Risico-analyse Nationale veiligheid* <https://www.nctv.nl/documenten/publicaties/2019/6/07/geïntegreerde-risicoanalyse-nationale-veiligheid> p 12. Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst, *AIVD Jaarverslag 2019*, <https://www.aivd.nl/documenten/jaarverslagen/2020/04/29/jaarverslag-2019>. Zie voor een kort overzicht: *Algemeen Dagblad* 21-6-2020.

“spanningen binnen en tussen bevolkingsgroepen in Nederland” en barrières opwerpt voor “de binding met de Nederlandse samenleving”.²

Veel Nederlanders met een migratieachtergrond krijgen op allerlei manieren te maken met beïnvloeding vanuit ‘hun moederland’. Niet elke beïnvloeding is problematisch (denk aan bevordering van investeringen in het land van oorsprong), vandaar de toespitsing van Nederlands beleid op ongewenste buitenlandse inmenging. Recent onderzocht de Parlementaire Ondervragingscommissie Ongewenste Beïnvloeding uit Onvrije Landen (POCOB) hoe ongewenste beïnvloeding plaatsvindt en kan worden bestreden.³ De commissie concludeert dat: “op zichtbare en onzichtbare wijze organisaties en regeringen van onvrije landen in de hoofden en harten van onze moslimgemeenschappen proberen te komen. Hierdoor kunnen parallelle samenlevingen ontstaan.”⁴ Buitenlandse financiering van moskeeën is vooral afkomstig uit de Golfstaten en Turkije.

Maar beïnvloeding van Nederlanders met een migratieachtergrond is vaak ook niet religieus gemotiveerd. Een recente Clingendael-studie laat zien dat de Chinese overheid greep probeert te krijgen op Chinese studenten in Nederland, en Nederlands onderzoek naar China tracht te beïnvloeden.⁵ Het dictatoriale regime

in Eritrea heft een ‘diaspora-taks’ op Eritrese Nederlanders, op straffe van intimidatie en geweld.⁶ Iran bespioneert en intimideert tegenstanders, soms met gebruik van geweld. Zelfs kleine landen zoals Sierra Leone proberen invloed uit te oefenen op Nederlandse bodem, met verzoeken aan politie en overheden om Adebayor, een tegenstander van de regering, een lesje te leren.⁷ Beïnvloeding vanuit Turkije is het meest bekend. Al twee jaar op rij meldt de AIVD dat Turkse oppositieaanhangers in Nederland op ongeoorloofde wijze onder druk worden gezet.⁸ Een coupoging in Turkije (2016) en een daaropvolgend referendum (2017) maakten deze inmenging in Nederland duidelijk zichtbaar voor het grotere publiek.

Het is voor beleidsmakers helder dat er grote uitdagingen liggen op het terrein van ongewenste buitenlandse inmenging. Maar de vraag is hoe de Nederlander denkt over al deze vormen van inmenging? In welke mate wordt beleid ondersteund? En wat ligt er ten grondslag aan zorgen over buitenlandse inmenging?

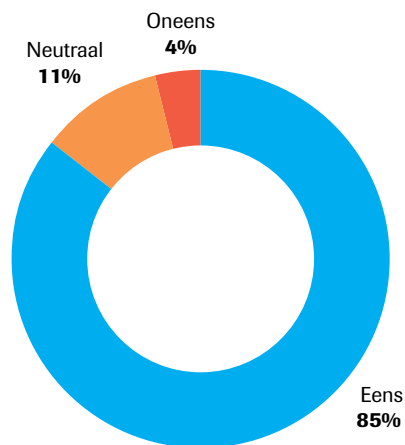
Deze alert gebruikt de data van de Clingendael Buitenland Barometer om in kaart te brengen hoe Nederlanders denken over ongewenste buitenlandse inmenging en het te voeren beleid. De Barometer is een grootschalige enquête onder 23.000 respondenten met meer dan 250 variabelen.⁹ In algemene zin blijkt er grote weerstand tegen buitenlandse inmenging en grote steun voor het tegengaan van ongewenste inmenging. Om dat beter te begrijpen wordt in deze alert geanalyseerd

- 2 Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid, *Kamerbrief ongewenste buitenlandse inmenging*, 16 maart 2018 <https://www.nctv.nl/documenten/kamerstukken/2018/03/16/kamerbrief-ongewenste-buitenlandse-inmenging>.
- 3 Tweede Kamer der Staten Generaal, *(On)zichtbare invloed: verslag parlementaire ondervragingscommissie naar ongewenste beïnvloeding uit onvrije landen* https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/verslag_pocob.pdf.
- 4 Ibid. p. 8
- 5 Dit krijg gestalte via het aanzetten tot zelfcensuur, onderwerpeuze en beperkingen in de uitvoering van onderzoek. Zie de recente Clingendael policy brief van Ingrid D’Hooghe en Brigitte Dekker: *China’s Invloed op het Onderwijs in Nederland: een verkenning* <https://www.clingendael.org/publication/chinas-invloed-op-onderwijs-nederland>.

- 6 DPS-groep & Universiteit Tilburg, *Niet is wat het lijkt: Eritrese organisaties en integratie* https://www.dsp-groep.nl/wp-content/uploads/16pverit_Niets_is_wat_het_lijkt-DSP_2016.pdf.
- 7 <https://www.thesierraleonetelegraph.com/adebayor-hunted-for-alleged-incitement-of-violence-in-sierra-leone/>.
- 8 Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst, *AIVD Jaarverslag 2019*, <https://www.aivd.nl/documenten/jaarverslagen/2020/04/29/jaarverslag-2019>.
- 9 Zie voor de doelstelling en methodologische verantwoording van de Clingendael Buitenland Barometer https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-09/Buitenland_Barometer_Methodologie_sept2020.pdf.

wat nu precies verklaart dat er weerstand is tegen ongewenste buitenlandse inmenging. Er wordt daarbij ingezoomd op een van de meest publiek bekende voorbeelden, doordat gebeurtenissen breed zijn uitgemeten in de media: inmenging vanuit Turkije.

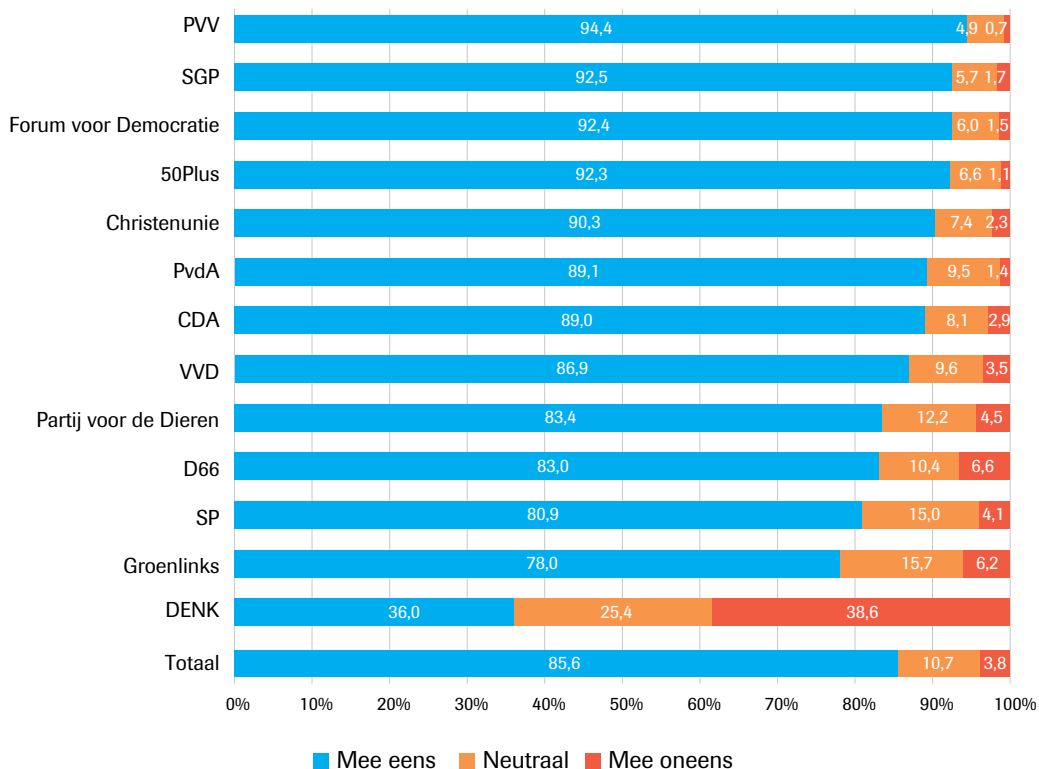
Nederland moet verhinderen dat buitenlandse regeringen mensen beïnvloeden die in Nederland wonen maar uit hun land afkomstig zijn

OBI-beleid en opinies in Nederland

Uit de resultaten van de Barometer blijkt een sterke weerstand tegen buitenlandse beïnvloeding van Nederlanders met een migratieachtergrond. Niet minder dan 85% van de ondervraagden vindt dat “Nederland moet verhinderen dat buitenlandse regeringen mensen beïnvloeden die in Nederland wonen, maar uit hun land afkomstig zijn”. Slechts 4% is het daar niet mee eens. Het zeer hoge percentage ‘eens’ en ‘Helemaal mee eens’ is verrassend en roept vragen op waarom Nederlanders zich zo sterk kanten tegen beïnvloeding vanuit het buitenland. Tegelijkertijd, sluit de beleving van Nederlanders aan bij de bevindingen van de inlichtingendiensten en de NCTV dat inmenging de nationale veiligheid bedreigt. In vervolgonderzoek en publieke gesprekken is het interessant om nader te beschouwen welke vormen van beïnvloeding precies als ongewenste inmenging worden beschouwd.

Nederland moet verhinderen dat buitenlandse regeringen mensen beïnvloeden die in Nederland wonen maar uit hun land afkomstig zijn

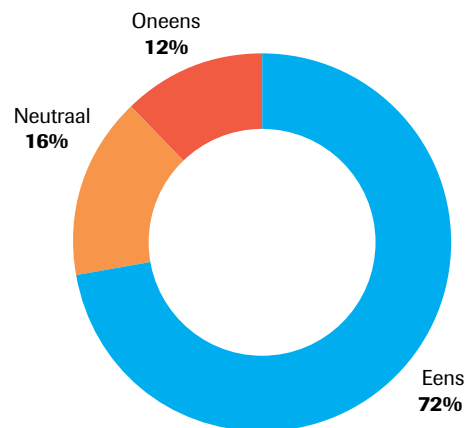
Het is niet verwonderlijk dat beleidsmakers een krachtig antwoord proberen te formuleren om vormen van ongewenste inmenging tegen te gaan. Op dit moment staan drie beleidsaanpakken centraal: a) Aanspreken van buitenlandse overheden; b) vergroten van de weerbaarheid van Nederlanders met een migratieachtergrond en; c) het actief verstoren van inmenging.¹⁰

Verstoringsbeleid betreft onder meer het beperken van buitenlandse financiering. Eerdere kabinetten stonden financiering toe en ontmoedigden slechts schadelijke vormen van financiering.¹¹ Sinds 2016 is een hardere lijn ingevoerd.¹² Buitenlandse financiering van moskeeën lijkt te worden beperkt, er volgen beperkingen op de financiering van politieke partijen¹³, en er vindt onderzoek plaats naar financiering van “maatschappelijke en religieuze organisaties”.¹⁴

Er is veel steun voor dergelijk beleid. De Clingendael Barometer laat zien dat 72% het eens is met de stelling dat “Nederland

buitenlandse financiering van moskeeën, kerken en weekendscholen moet verbieden”. Slechts 12% is het daar niet mee eens. Beperking van financiering wordt in meer of mindere mate gesteund over de volle breedte van het politieke spectrum: van de PVV (93%) tot – in mindere mate, maar nog steeds in meerderheid – D66/GroenLinks (58%).¹⁵ Uit het werk van de parlementaire ondervragingscommissie POCOB blijkt evenwel dat beleidsmakers aanlopen tegen juridische en praktische grenzen om in te grijpen in financieringsstromen.

Nederland moet buitenlandse financiering van moskeeën, kerken en weekend-scholen verbieden (volledige steekproef)

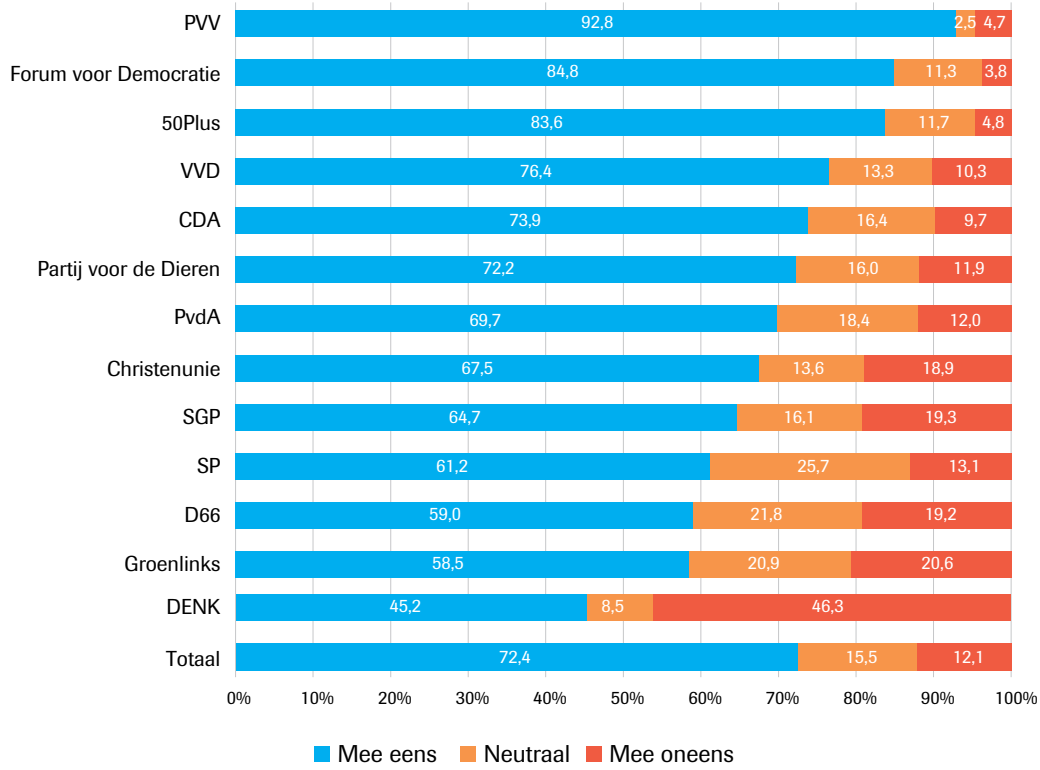

Naast verstoringsbeleid wordt er weerbaarheid-beleid ontwikkeld. In Utrecht wordt bijvoorbeeld geëxperimenteerd met door de gemeente gefinancierde weekendscholen, om de buitenlandse overheden de wind uit de zeilen te nemen. Vanuit de nationale overheid wordt ‘weerbaarheid-beleid’ gemotiveerd vanuit het idee dat “een sterke binding met de Nederlandse samenleving de ontvankelijkheid voor ongewenste buitenlandse inmenging kleiner maakt”.¹⁶ Weerbaarheid-beleid is bedoeld om Nederlanders met een migratieachtergrond

- 10 Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid, *Kamerbrief ongewenste buitenlandse inmenging*, 16 maart 2018 <https://www.nctv.nl/documenten/kamerstukken/2018/03/16/kamerbrief-ongewenste-buitenlandse-inmenging>.
- 11 Overbeeke, A. (2018) *Het belemmeren van buitenlandse financiering van geloofsgemeenschappen: Een grondrechtgevoelige kwestie*. Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid, 9(3), pp. 62-79. https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/religierechtenbeleid/2018/3/TvRRB_1879-7784_2018_009_003_004.
- 12 De Tweede Kamer riep op tot een stop op Turkse financiering van maatschappelijke organisaties. Dit beleid werd bestendigd in het regeerakkoord. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertouwen-in-de-toekomst>
- 13 Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Kamerbrief Tussenrapportage geïntegreerde Buitenland en Veiligheidsstrategie*, 17 april 2020 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/04/17/kamerbrief-tussenrapportage-geintegreerde-buitenland--en-veiligheidsstrategie>.
- 14 Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Kamerbrief Tussenrapportage geïntegreerde Buitenland en Veiligheidsstrategie*, 17 april 2020 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/04/17/kamerbrief-tussenrapportage-geintegreerde-buitenland--en-veiligheidsstrategie>.

- 15 Hoge steun is mogelijk enigszins gedreven doordat de uitrol van de enquête gelijk op liep met het parlementaire onderzoek.
- 16 Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid, *Kamerbrief ongewenste buitenlandse inmenging*, 16 maart 2018 <https://www.nctv.nl/documenten/kamerstukken/2018/03/16/kamerbrief-ongewenste-buitenlandse-inmenging>, p 6.

Nederland moet buitenlandse financiering van moskeeën, kerken en weekendscholen verbieden (volledige steekproef)

in staat te stellen zich te verweren tegen ongewenste invloeduitoefening vanuit hun ‘moederlanden’ maar wordt tevens gebruikt om meer controle te krijgen op het aanbod vanuit het buitenland. Twee recente kamerbrieven stellen bijvoorbeeld voor om Turkse Nederlanders een inburgeringsplicht op te leggen, moedigen aan dat er randvoorwaarden worden gesteld aan vormen van inmenging zoals informele scholing, en wijzen op de mogelijkheid van burgerschaps-onderwijs.¹⁷ Ook wordt er ingezet op het versterken van lokale overheden door middel van een centraal ontwikkeld instrumentarium

(dat handvatten biedt voor het tegenhouden van ongewenste beïnvloeding).¹⁸

Angst voor de Turkse lange arm?

Uit onze data blijkt grote weerstand tegen Ongewenste Buitenlandse Inmenging en steun voor het verstoren van inmenging vanuit het buitenland. De vraag is hoe deze weerstand verklaard wordt.

Om deze houdingen te analyseren is gekozen om te kijken naar de angst voor inmenging vanuit Turkije. Naast de waarschuwingen van de veiligheidsdiensten is de lange arm

17 Zie Aanpak Turkse diasporapolitiek (10 juni 2020) en Verkenning informele scholing (19 juni 2020) Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 30 821 & 32 824, nr. 114. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z10627&did=2020D23040; Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Kamerbrief Verkenning Informele Scholing, 19 juni 2020 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/06/19/kamerbrief-verkenning-informele-scholing>.

18 Het kabinet geeft publiek vooral ruchtbaarheid aan restrictief verstoringsbeleid terwijl weerbaarheids-versterkende initiatieven meer onder de radar blijven. Onderzoek naar ongewenste buitenlandse financiering wijst erop dat verstoringsbeleid dominantier wordt. Zie: Overbeeke, A. (2018) *Het belemmeren van buitenlandse financiering van geloofsgemeenschappen: Een grondrechten-gevoelige kwestie*. Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid, 9(3), pp. 62–79.

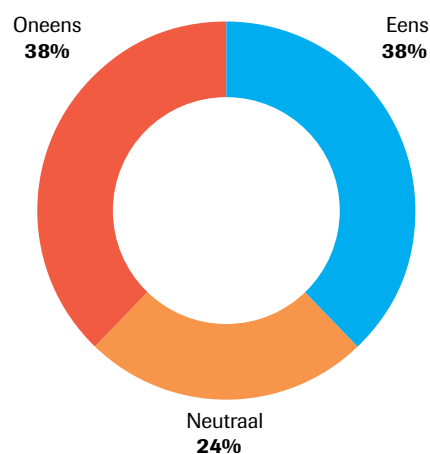
van Ankara door een aantal incidenten goed zichtbaar geworden voor de Nederlandse bevolking. Zo werden Turkse-Nederlanders in Nederland geïntimideerd op straat, in scholen en moskeeën en soms zelfs in eigen huis na een mislukte coup poging in 2016 in Turkije. In 2017 leidde Turkse inmenging tot rellen in verschillende Nederlandse steden in de aanloop naar het Turkse referendum over onder andere de hervorming van het presidentiële stelsel. De Turkse lange arm opereert veelal ook op subtielere wijze. Zo wordt in het POCOB-rapport vastgesteld dat *Diyaret* jarenlang inlichtingen heeft verzameld over de politieke voorkeuren van moskeebezoekers.¹⁹

Al deze manifestaties van de lange arm worden in het publieke debat vaak in chocoladeletters op het conto geschreven van Recep Tayyip Erdoğan, de president van Turkije.²⁰ Deze op de persoon gerichte invulling van de lange arm is gedeeltelijk een gevolg van een bewuste politiek van Erdogan zelf om de diaspora te politiseren. Bovendien werd de Turkse president hét gezicht van de moderne Turkse diaspora-politiek tijdens de crisis in het voorjaar van 2017, toen de Turkse minister Kaya de toegang tot het Turkse consulaat in Rotterdam werd ontzegd. Dit incident mondde, mede ingegeven door het samenvallen van de Nederlandse verkiezingen en het Turkse referendum, uit in een mediastrijd tussen premier Rutte en president Erdoğan.

Tegen deze achtergrond is in de Barometer de volgende stelling voorgelegd: “Hoe waarschijnlijk is het volgens u dat onderstaande gebeurtenissen in de komende 5 jaar zouden kunnen gebeuren.

- De invloed van de Turkse president Erdoğan op de Turkse Nederlanders zal de Nederlandse samenleving ontwrichten”. Uit de Barometer blijkt dat deze sterke stelling wordt onderschreven door meer dan een derde van de Nederlandse bevolking: 38% van de ondervraagden acht het waarschijnlijk of zeer waarschijnlijk dat “de invloed van de Turkse president Erdoğan op de Turkse Nederlanders de Nederlandse samenleving zal ontwrichten”. 38% vindt dat onwaarschijnlijk en 24% twijfelt of is onbeslist.

De invloed van de Turkse president Erdoğan zal de Nederlandse samenleving in de komende vijf jaar ontwrichten

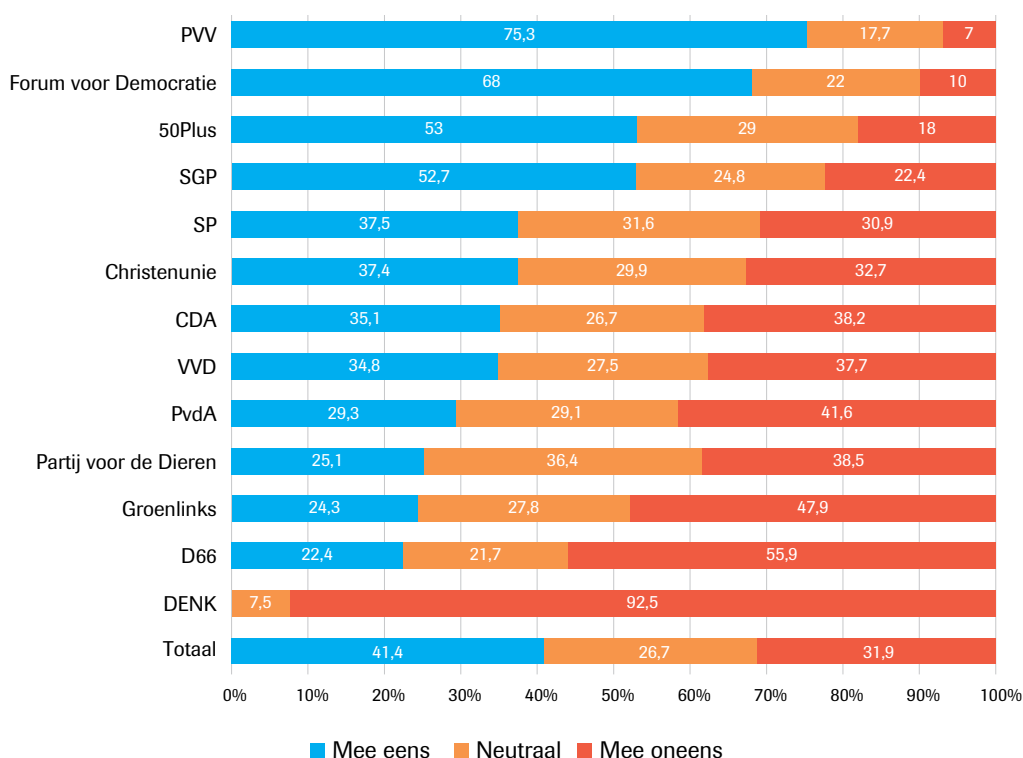
Hoe komt het dat een substantieel deel van de Nederlanders verontrust is over Ongewenste Turkse Inmenging? Hoewel hiernaar nog vrijwel geen onderzoek is gedaan, ligt een aantal hypothesen voor de hand. Zo valt te verwachten dat mensen die het gevoel hebben dat hun samenlevingsmodel onder druk staat, die het gevoel hebben dat wat zij van waarde achten bedreigd wordt door neergang (declinisme), zich ook bedreigd voelen door de lange arm van Turkije. Ook is het aannemelijk dat mensen die sterk hechten aan het ‘Nederlandschap’²¹ (identiteit en/of de eigen waarden en normen) de dreiging van ongewenste binnenlandse inmenging scherper zien.

19 Tweede Kamer, 35 228 nr.4 Eindverslag Parlementaire Commissie naar Ongewenste Buitenlandse financiering, 14. https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/eindverslag_pocob.pdf. Zie ook: Tweede Kamer, vergaderjaar 2015-2016, 32 824, nr. 194.

20 Zie o.a. deze krantenkoppen: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/de-onzichtbare-lange-arm-van-erdogan~b710c1c0/>; <https://www.ewmagazine.nl/nederland/achtergrond/2018/08/dit-is-de-lange-arm-van-erdogan-146367w/>; <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1734134/hoe-verreikt-lange-arm-van-erdogan>.

21 ‘Nederlandschap’ is gebaseerd op de volgende items in de regressietabellen: Nativisme, Politieke kernwaarden, Bescherming Nederlandse cultuur.

De invloed van de Turkse president Erdoğan zal de Nederlandse samenleving in de komende vijf jaar ontwrichten

Verder verwachten we dat mensen die een negatieve houding hebben ten opzichte van migratie, ook meer vrees hebben voor buitenlandse inmenging in de Nederlandse samenleving. Daaraan kan de verwachting worden gekoppeld dat mensen die vinden dat elites en politici hen onvoldoende representeren, zich meer zorgen maken om de lange arm. We verwachten ook dat de lange-armproblematiek gepolitiseerd is, in die zin dat er verschil is in de dreigingsperceptie tussen mensen met verschillende partijvoorkeuren.

We hebben tenslotte willen toetsen of zorgen over de invloed van NAVO-bondgenoot Turkije afnemen als mensen Rusland meer als een bedreiging zien. Ten slotte hebben we bekeken of de concentratie van (Turkse) migrantengemeenschappen in de directe omgeving van invloed is op de dreigingsperceptie ten aanzien van de Turkse lange arm. Naast die inhoudelijke verklaringen controleerden we op sociaal-demografische kenmerken als opleidingsniveau, leeftijd en geslacht.

Zorgen over inmenging verklaard

Sociaal-demografische kenmerken blijken, na controle voor de inhoudelijke verklaringen, geen invloed te hebben op bezorgdheid over Turkse inmenging. De meeste andere factoren spelen wel een rol, maar niet in gelijke mate (zie regressietabel 1).²² Uit onze analyse blijkt dat wat mensen in culturele zin als bedreigend ervaren (te weten: een gevoel van algehele maatschappelijke neergang, de ervaren bedreiging van de Nederlandse identiteit), het meest relevant is.

²² De variabelen uit de eerste vier blokken (tot en met 'sociaaleconomisch links') zijn verantwoordelijk voor alle verklaarde variatie in het model (zie tabel aangepaste r-kwadraat regressietabel 1). De variabelen daaronder zijn dus duidelijk minder relevant.

Angst voor de lange arm van Turkije hangt zeer sterk samen met een breed gevoel van declinisme: het gevoel dat alles van waarde in de maatschappij achteruitgaat. Het betreft hier zowel gevoelens van nationale neergang (zoals toenemende ongelijkheid in Nederland en terroristische aanslagen in Nederland) als internationale neergang (zoals de kans op oorlog rondom Europa en nieuwe financiële crises).²³ Vooral diegenen die een gevoel van maatschappelijke neergang ervaren, vrezen de Turkse lange arm.

Daarnaast spelen opvattingen over 'Nederlanderschap' een grote rol. Het gaat hier met name om opvattingen over Nederlandse politieke kernwaarden (bijvoorbeeld respect voor seksuele diversiteit).²⁴ Wie veeleisendere opvattingen heeft over wat nodig is om goed in de Nederlandse samenleving in te passen, acht de bedreiging van de lange arm van Turkije waarschijnlijker. Kleinere effecten zijn waar te nemen voor mensen die de 'elite' wantrouwen en een negatieve houding hebben ten aanzien van migratie. Beide groepen zijn meer beducht voor inmenging vanuit Turkije.

Het is opvallend dat verklaringen die te maken hebben met direct ervaren problemen in het geheel niet op gaan. De hypothese dat de mensen die Rusland vrezen minder zorgen hebben over invloedsuitoefening door NAVO-bondgenoot Turkije wordt niet ondersteund door de data.²⁵ Tevens zou verwacht kunnen worden dat mensen die direct te maken hebben met de gevolgen van Turkse beïnvloeding in de eigen stad een grotere angst hebben voor de lange arm. Dit effect is afwezig.

Met andere woorden, de kritische houding ten aanzien van de Turkse lange arm is onderdeel van een breed gevoeld cultureel onbehagen: wat van waarde is in de maatschappij (nationaal en internationaal) dreigt verloren te gaan, de Nederlandse identiteit en/of kernwaarden staan onder druk. De relevantie van cultureel onbehagen zien we terug als we de dreigingsperceptie in verband brengen met partijvoorkeur: dit onbehagen speelt een rol binnen alle partij-electoraten. In regressietabel 2 zien we de effecten van de steekproef, minus de grootste politieke tegenstanders van de lange arm (te weten: PVV/FvD/SGP/50Plus). In dit model zien we nog steeds dat culturele verklaringen een grote rol spelen. Ook onder de aanhang van partijen als GroenLinks, PvdA, CDA en VVD wordt de weerstand tegen Turkse inmenging vooral gedreven door het gevoel van neergang en aantasting van de Nederlandse identiteit.

---

23 Een volledig overzicht van de declinisme-schaal is [hier](#) te vinden.

24 In mindere mate geldt dit ook voor het hebben van Nederlandse voorouders ('nativisme')

---

25 Er is sprake van een klein effect maar het draagt vrijwel niet bij aan de kracht van het model. Dit geldt in gelijke mate voor respondenten die vinden dat er meer moet worden geïnvesteerd in Defensie.

Wat vinden Nederlandse burgers met een migratieachtergrond zelf?

Wat in het debat over ongewenste buitenlandse inmenging vaak onderbelicht blijft is dat Nederlandse burgers met een migratieachtergrond lijden onder ongewenste inmenging uit het buitenland. Het zijn Turkse-, Iraanse-, Eritrese- en Chinese Nederlanders die verplicht worden tot het betalen van belasting en/of worden geïntimideerd, bespioneerd en bedreigd door landen van herkomst, al dan niet geholpen door delen van hun eigen diaspora-gemeenschap in Nederland. Voor de beleidsvorming is het daarom belangrijk om de verdeeldheid binnen de gemeenschappen met een niet-Westerse migratieachtergrond in beeld te krijgen.

Bijna 80% is erop tegen dat buitenlandse mogendheden invloed uitoefenen op 'hun' gemeenschap in Nederland (voor de gehele bevolking is dit 85%). Onder DENK-stemmers, van wie men zou kunnen verwachten dat zij minder afwijzend staan ten opzichte van beïnvloeding vanuit Turkije, is toch nog 39% tegen inmenging.²⁶ De vraag of er een financieringsverbod moet komen laat bijvoorbeeld zien dat bijna 60% voorstander is van een financieringsverbod maar 26% daar tegen is.²⁷

Wat betreft de angst voor de invloed van president Erdoğan in Nederland zijn Nederlanders met een niet-westerse achtergrond verdeeld. 30% denkt dat zijn invloed de samenleving zal ontwrichten, 46,8% acht dit onwaarschijnlijk.

Een afzonderlijke analyse voor gemeenschappen met een niet-westerse migratieachtergrond laat zien dat het gevoel van neergang nog steeds een substantiële rol speelt maar dat ook Nederlanderschap belangrijk blijkt. Onder Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond hebben gevoelens van een sterke verbondenheid met de Nederlandse politieke kernwaarden en het willen stellen van eisen aan opname in de Nederlandse samenleving, een veel groter effect op weerstand tegen de lange arm dan onder de gehele steekproef (zie regressietabel 3).²⁸ Deze laatste bevindingen dienen met voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden aangezien er sprake is van ondervertegenwoordiging van Nederlanders met een niet-westerse achtergrond en een oververtegenwoordiging van hoogopgeleide tweede en derde generaties.²⁹

De diversiteit binnen gemeenschappen met een niet-westerse migratieachtergrond is een belangrijk punt van aandacht. Zij blijken verdeeld over de vraag hoe diaspora-beleid het beste vormgegeven kan worden. Die diversiteit vraagt om een gedifferentieerd beleid, dat de verschillende subgroepen binnen de gemeenschappen met een niet-westerse migratieachtergrond goed bedient. Beter begrip van de verzuchtingen van en scheidslijnen binnen deze gemeenschappen is daarom essentieel. Het luistert ook nauw om deze burgers niet juist door het OBI-beleid te vervreemden van de Nederlandse samenleving.

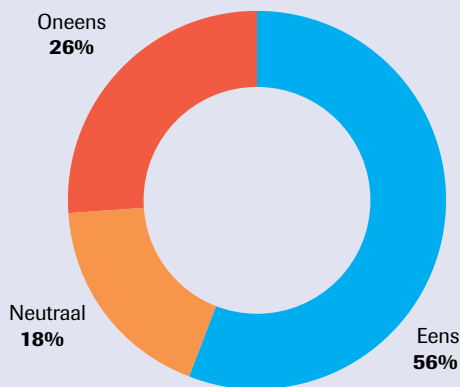
26 De politieke variabelen (PVV/FvD en DENK) voegen tevens veel meer verklaarde variantie toe dan in het model voor de gehele Nederlandse bevolking. Dat duidt erop hoezeer de lange-arm kwestie binnen de niet-westerse diaspora-gemeenschappen is gepolitiseerd.

27 Een respondent behoort tot de niet-westerse diaspora wanneer hij/zij (1) zelf een niet-westerse achtergrond heeft of (2) minimaal één niet-westerse ouder heeft. Dit onderzoek hanteert dezelfde definitie van 'niet-westers' als het CBS.

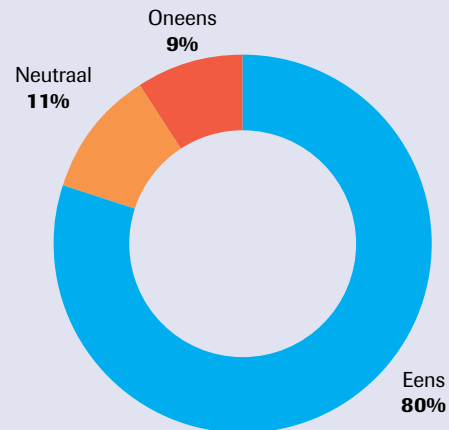
28 De gebruikte steekproef Nederlandse burgers met een migratieachtergrond is indicatief en niet volledig, maar toch nog aanzienlijk in aantal (N=2129). De steun voor 'nativisme' roept vragen op.

29 Onderzoek van RadarAdvies naar Turkse informele scholen stuitte op problemen met een "lage deelname" en een "gebrek aan vertrouwen in de objectiviteit van de overheid". Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, *Nieuwsbericht Verkenning Informele Scholing*, 19 juni 2020 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/06/19/grote-varieteit-binnen-informele-scholing>.

Nederland moet buitenlandse financiering van moskeeën, kerken en weekend-scholen verbieden (alleen Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond)

Nederland moet verhinderen dat buitenlandse regeringen mensen beïnvloeden die in Nederland wonen maar uit hun land afkomstig zijn (alleen Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond)

Conclusie

Ongewenste Buitenlandse Inmenging (OBI) van Nederlanders met een niet-westerse achtergrond is niet alleen volgens de veiligheidsdiensten een probleem. Nagenoeg iedereen in Nederland is het erover eens (85%) dat de Nederlandse overheid moet optreden, dat “Nederland moet verhinderen dat buitenlandse regeringen mensen beïnvloeden die in Nederland wonen, maar uit hun land afkomstig zijn”. Slechts één op de tien Nederlanders twijfelt aan de noodzaak van een dergelijk beleid.

In het POCOB-rapport wordt melding gemaakt van heimelijke financiering vanuit ‘onvrije landen’. Hoewel de commissie geen beleidsaanbevelingen doet, blijkt uit onze data dat er ruime meerderheden zijn voor een doortastend beleid: een meerderheid van de Nederlanders (72%) vindt dat er een verbod moet komen op buitenlandse financiering van moskeeën en weekendscholen.

De angst voor inmenging wordt zelden verklaard. Uit een casestudy naar de lange arm van Turkije blijkt dat twee factoren doorslaggevend zijn: maatschappelijk onbehagen (of: declinisme) en een sterk gevoel van ‘Nederlanderschap’. Vrees voor de lange arm blijkt een onderdeel te zijn van het gevoel van controleverlies, van het idee dat wat van waarde is in de samenleving wordt bedreigd. In het geval van de lange arm gaat het dan om een bedreiging vanuit een ander land, bedreiging waarvan men vreest dat zij nadelig is voor de nationale identiteit en de kernwaarden van de Nederlandse samenleving. De bevinding dat mensen die direct te maken hebben met de gevolgen van Turkse beïnvloeding in de eigen stad geen grotere angst hebben voor de lange arm, is tenslotte opmerkelijk.

Regressie tabel 1
Verklaringen voor angst lange arm Erdoğan

Variabele	β	SE	Sig.
Constante	-2.587	.12	0
Declinisme	.449	.001	0
Populisme	.045	.002	0
Negatieve houding migratie	.053	.001	0
Nativisme	.036	.013	0
Politieke kernwaarden	.095	.007	0
Bescherming Nederlandse cultuur	.058	.008	0
Dreiging Rusland	.03	.009	0
Dreiging China	.074	.009	0
Dreiging VS	-.015	.008	.026
PVV/FvD	.061	.024	0
Sociaal-economisch links	-.049	.002	0
Steun Defensie	-.04	.003	0
Steden met 20% Nederlanders met niet-westerse achtergrond	-.013	.003	.04
Leeftijd	-.001	0	.826
Opleiding	.068	.01	0
Geslacht (Vrouw)	.001	.015	.935

Afhankelijke variabele: Hoe waarschijnlijk is het volgens u dat onderstaande gebeurtenissen in de komende 5 jaar zouden kunnen gebeuren.
 – De invloed van de Turkse president Erdoğan op de Turkse Nederlanders zal de Nederlandse samenleving ontwrichten (schaal 1-5).

Verklaarde variantie

Model	Aangepaste R2
1 (Declinisme)	.367
2 (Populisme)	.377
3 (Negatieve houding migratie)	.396
4 (Nederlanderschap)	.412
5 (Dreigingsperceptie grootmachten)	.418
6 (Partijvoorkeur & politieke attitude)	.421
7 (Steun Defensie)	.423
8 (Steden met 20% Nederlanders met niet-Westerse achtergrond)	.423
9 (Achtergronden)	.427

Regressie tabel 2
Verklaringen voor angst lange arm Erdoğan (zonder PVV/FvD/SGP/50Plus)

Variabele	β	SE	Sig.
Constante	-.3.383	.173	0
Declinisme	.43	.001	0
Populisme	.072	.002	0
Negatieve houding migratie	.035	.001	.001
Nativisme	.044	.019	0
Politieke kernwaarden	.113	.007	0
Bescherming Nederlandse cultuur	.056	.01	0
Dreiging Rusland	.035	.011	0
Dreiging China	.044	.012	0
Dreiging VS	.032	.01	0
Sociaal-economisch links	-.059	.003	0
Steun Defensie	-.055	.003	0
Steden met 20% Nederlanders met niet-westerse achtergrond	-.014	.021	.08
Leeftijd	.001	.001	.888
Opleiding	-.003	.012	.702
Geslacht (Vrouw)	-.015	.018	.063

Afhankelijke variabele: Hoe waarschijnlijk is het volgens u dat onderstaande gebeurtenissen in de komende 5 jaar zouden kunnen gebeuren.
 – De invloed van de Turkse president Erdoğan op de Turkse Nederlanders zal de Nederlandse samenleving ontwrichten (schaal 1-5).

Verklaarde variantie

Model	Aangepaste R2
1 (Declinisme)	.267
2 (Populisme)	.274
3 (Negatieve houding migratie)	.287
4 (Nederlanderschap)	.305
5 (Dreigingsperceptie grootmachten)	.31
6 (Partijvoorkeur & politieke attitude)	.312
7 (Steun Defensie)	.314
8 (Steden met 20% Nederlanders met niet-Westerse achtergrond)	.314
9 (Achtergronden)	.314

Regressie tabel 3
Verklaringen voor angst lange arm
Erdoğan (niet-westerse achtergrond)

Variabele	β	SE	Sig.
Constante	-.124	.003	.832
Declinisme	.33	.003	0
Negatieve houding migratie	-.07	.002	.01
Populisme	-.06	.007	.037
Nativisme	.163	.066	0
Politieke kernwaarden	.139	.021	0
Bescherming Nederlandse cultuur	.158	.031	0
Dreiging Rusland	-.01	.011	.711
Dreiging China	.103	.032	0
Dreiging VS	-.077	.029	.002
PVV/FvD	.112	.14	0
DENK	-.296	.101	0
Sociaal-economisch links	-.172	.009	0
Steun Defensie	-.233	.011	0
Steden met 20% Nederlanders met niet-westerse achtergrond	-.017	.056	.446
Leeftijd	-.062	.002	.009
Opleiding	.02	.002	.361
Geslacht (Vrouw)	-.033	.059	.153

Afhankelijke variabele: Hoe waarschijnlijk is het volgens u dat onderstaande gebeurtenissen in de komende 5 jaar zouden kunnen gebeuren.
 – De invloed van de Turkse president Erdoğan op de Turkse Nederlanders zal de Nederlandse samenleving ontwrichten (schaal 1-5).

Verklaarde variantie

Model	Aangepaste R2
1 (Declinisme)	.196
2 (Populisme)	.205
3 (Negatieve houding migratie)	.215
4 (Nederlanderschap)	.323
5 (Dreigingsperceptie groot-machten)	.361
6 (Partijvoorkeur & politieke attitude)	.464
7 (Steun Defensie)	.502
8 (Steden met 20% Nederlanders met niet-Westerse achtergrond)	.501
9 (Achtergronden)	.504

Over Instituut Clingendael

Het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' is een toonaangevende denktank en academie op het gebied van internationale betrekkingen. Met onze analyses, trainingen en publieke debat willen we overheden, bedrijfsleven, ngo's en de samenleving in bredere zin inspireren en equiperen, om zo een bijdrage te leveren aan een veilige, duurzame en rechtvaardige wereld.

www.clingendael.org
info@clingendael.org
+31 70 324 53 84

 @clingendaelorg
 The Clingendael Institute
 The Clingendael Institute
 clingendael_institute
 Newsletter

Over de auteurs

Kars de Bruijne is Senior Research Fellow, Connected Security binnen de Security Unit van Instituut Clingendael. Binnen de unit is Kars gespecialiseerd in de interne-externe veiligheid nexus met speciale aandacht voor de veiligheidsimplicaties van conflicten rond Europa. Hij is ook een Postdoctoral Fellow bij de Universiteit Sussex in het project Violence, Elites and Resilience in States under Stress.

Christopher Houtkamp is Research Fellow bij Instituut Clingendael. Hij richt zich op de kwantitatieve analyse van de Clingendael Buitenland Barometer, een grootschalig opinieonderzoek over de houding van Nederlanders ten aanzien van een breed scala aan buitenland-onderwerpen. Daarnaast is hij werkzaam voor het 'Connected Security'-programma van Clingendael.

Monika Sie Dhian Ho is Algemeen Directeur van Instituut Clingendael. Daarnaast doceert zij aan de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur in Den Haag en is zij vice-voorzitter van de Commissie Europese Integratie van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV).